

10. Jelentés az 1895. évi felvétetről.

TREITZ PÉTER-től.

Ez évi felvételem az 1:75.000 léptékű lapok (20. z. XX. rov. és 20. z. XXI. rov.) átnézetes felvételéből, továbbá a 20. z. XXI. rov. DNy. 1:25.000 lap részletes felvételéből állott.

Felvételi területem keretében következő városok és falvak estek: Halas, Majsa, Jankovác, Hajós, Császártöltés, Sükösd, Nádudvar, Csanád, Fajs, Dusnok, Bática, Miske.

Az egész terület talaja háromféle talajtípust foglal magában, u. m.: a futóhomok, ez foglalja el a legnagyobb részt, továbbá a lösz, s végre a Duna alluviumához tartozó agyagterület.

A futóhomok-terület folytatását képezi a múlt évben feldolgozott munkaterületnek, ez Dorozsma és Szeged határában kezdődik s elhuzódik egészen a Duna régi árterületéig. A Tisza új alluviumától, a melyre a futóhomok sok helyütt ráfuvatott, elhuzódik egészen a császártöltés—csanádi nagy partig, a melyet a hajdani «Mare dulce», a rómaiak idejében ismeretes édes tengernek vize mosott. Ezen édesvizi tenger feneké képezi a terület agyagtalajú részét. Nagy része még ma is víz alatt áll, mocsarat, lápokat képezve. A kiszáradt részek pedig igen kötött talajúak és nagy részök terméketlen szék; általában pedig az egész vidék talaja székes természetű. Az agyagból több helyütt hirtelen homok és homokos agyag-szigetek emelkednek ki, a melyek semmiesetre sem lehetnek az agyaggal egy származásúak. Báticanál a Duna legújabb világosszinű iszapos lerakódásával találkozunk. Ez olyan fiatal lerakódás, hogy daczára nedves természetéből származó nagy vegetációjának, nem ért rá annyi humuszt képezni, hogy az a talajt megfestette volna. Ezt a területet épen ily sokoldalú talaj képződése következtében érdekes és tanulságos, ezért ez idén részletesen szeretném feldolgozni.

Az agyagterületből kiemelkedő homokpart — a mely helyenként 8—10 *m* magas — két *m* vastag lösztakaróval van fedve.

Erre a lösztakaróra fújta rá a szél a homokot, s úgy látszik a homok mozgásának iránya délkeleti. Ezelőtt 50—100 évvel ez a homokterület be

volt fásítva, hatalmas erdő volt. A tagosításnál a városok és birtokosok ezen erdőket kivágták s a nyert területen birkát legeltettek. A juh a futóhomok kötésének legnagyobb ellensége, ez kitaposta, lerágta a növényzetet s a homok takaróját elveszítvén, megindult s ma is nagyrészt még mozog, úgy hogy a régi szántóföldeket a löszön ma homokbuczkás sivar legelőkké változtatta. Ma újra erdősítik ezen homoksivatagokat, de ez most a mozgó homokon rendkívüli nehézségeket okoz, különösen az alsó részeken, a hová a föld árja az elmálási összes terményeket leviszi, a hol azok a talaj mésztartalmával víz és kénsav jelenlétében cserebomlást szenvednek és szódát képeznek. Ez a szóda azután úgy az erdősítést, mint szőlőtelepítést igen megnehezíti; maró hatása következtében a fiatal növények fejlődését hátráltatja s részben lehetetlenné teszi. Az utolsó évek nagy szárazsága szintén igen hozzájárult ezen futóhomok-területek sivárságának fokozásához, a mennyiben a növénytakaró azon részét, a mit az állat még meghagyott, a forró nap kiperzselte s kiölte s így az egész vidék kopárrá lett, a melyen a szél most már akadály nélkül úzhette romboló munkáját.

A futóhomok-terület belsejében szigetként egy finomabb agyagosabb talajú részt látunk, a mely valószínűleg vízi hordalék. Még e század elejéről maradt levelek és okmányok bizonyítják, hogy ezen a mostani agyagosabb területen víz folyt, a víz hozta ezt a finomabb szemcséjű lösznemű anyagot magával s rakta azt a laposokban le. Minél szeleesebb volt a lapos, minél nagyobb terjedelmű, annál lassabban folyt ott a víz, s a hordalék természetesen annál finomabb, annál agyagosabb volt. A dombvonulatok, a melyek ezen laposokat szegélyezték, nagy nedvességük következtében erős vegetációt fejlesztettek, melyeknek gyökerei szintén mállasztották a talajt s agyagot képeztek, elkorhadásuk után pedig humuszban gazdagították a dombokat, úgy hogy ezen régente futóhomok-buczka ma egy kötött homok anyagú talajt képez. A víz a buczkák alakját is megváltoztatta s csak folyásának irányában hagyta meg őket; a mi reá keresztbe húzódott, azt elmosta. Így az összes buczkák iránya ÉNy—DK, szélességük 20—50 ^m/_l, hosszuk néha egynéhány kilométer.

Ezen belső terület talaja a legtermékenyebb részét képezi az egész homokvidéknek. Igen humuszos és mély talaj. Az altalajt egy többékevésbé homokos márga képezi. A laposokban megálló csapadék-víz alkalisus hatású, a kútvizek mindenikében szóda is kimutatható. Feltűnő csekély kénsavat tartalmaznak ezen vizek, úgy hogy a talaj gipszesése igen kívánatcsnak látszik s az a termés fokozására okvetlen nagy befolyással fog lenni. A futóhomok ezen agyagosabb területre rátelepült s ma is halad feléje két oldalról, ezáltal a talaj termékenységét csökkenti.

A mi a Duna árterének agyagtalaját illeti, ez, eltekintve a való-

szinüleg régibb származású homokdomboktól, három fő fajtára oszlik, u. m.:

1. *Tőzeges talaj.* Ez közvetlen a magas part alatt húzódik végig, lent délen Csanád alatt egész a Dunáig ér. Vizét ez a terület Laczházától kezdődő, le a területig húzódó mocsárból nyeri s a Vajas-foknál levő zsilipen ereszti a Dunába. Némely helyen egész jó tőzeget találunk benne, de legtöbbször igen agyagossá válik s égetésre nem alkalmas.

Legújabbán egy csatornát vezettek ezen területen keresztül, a mely a vizeket van hivatva róla levezetni. Kiszáradás után ez a tőzeges talaj épen olyan kitünő termő talajt fog képezni, mint a mai marostői földek Szeged határán, melyek gazdagságuk és termékenységökről híresek.

2. *A vízállásos agyagterületek.* Ezeket újra két alfajtára lehetne osztani: a termő porhanyó fekete földre és a kötött székre. Származásra ugyan a kettő azonos, csak a termő talajnak humusztartalma nagyobb, mint a széké, és ezért az porhanyóbb lévén, a szódát a csapadék-vizek belőle hamarabb kimosták s így ma ez a termelésre igen alkalmas talajt képez. A szék mélyebben fekszik, vízállásos, s kiszáradva kőkeménynyé válik, így azt művelni nem lehet. Ez a terület csakis öntözésre volna használható, víz van rendelkezésre elég s kitünő kaszálót lehetne nyerni rajta.

3. *A vályogföldek.* Az összes magaslatok, ha nem homokok, de legalább homokos agyagok. Származásuk valószínűleg úgy magyarázható, hogy a homokdomb-szigetek részben elhordattak és újra iszappal keverve más helyütt lerakattak. Másrészt pedig vályogföldnek kell a Duna legújabb iszapját is neveznem, miután ez is meszes agyag és homok keveréke. Humusz azonban nincs annyi bennök, mint a régibb vályogföldekben s színek ezért egész világos. A hol ezeken a vályogdombokon egy ér húzódik keresztül, persze az is szinte csak székes lesz, a talaj alatta porhanyóságát elveszíti kötött és kemény lesz.

Mindezen talajok szabálytalan szigetek alakjában vannak egymás mellé és egymás fölé települve, úgy hogy a talajterkép, még az átnézetes is, melyet erről a vidékről készítettem, rendkívül tarka képet mutat. A jövő évi átnézetes felvételből, mely ezen területtől északra esik, s a hol a magas part egészen ellapul, s a sik futóhomok-területbe megy át, reménylem ezen homok- és vályogszigetek eredetét kideríthetni. Épen ezért szeretném ezen változatos, most átnézetesen feldolgozott területet részletesen s tőle északra lévő 19. z. XX. rov. 1:75.000 lapot átnézetesen feldolgozni.